

מאמרי תשעה באב

מאמר א

סוד כ"א ימים

והקשר של ימי בין המצרים למועדי ירח האיתנים

🕎 בין המצרים - ימי עליה רוחנית

ימי בין המצרים, ימים של אבלות הם. אבלות על בית המקדש שאיננו, ואבלות על שעדיין לא זכינו לראות בגאולת ישראל. אך בעיני בני עליה יש לימים אלו מטרה נוספת, הזדמנות מיוחדת לקנין רוחני ולהתעלות הנפש, כי עשרים ואחד הימים שמשבעה עשר בתמוז ועד תשעה באב, 'ימי רצון' הם, המסוגלים לעליה ברוחניות, ולפי הגר"י סלנטר, ימים אלו שקולים הם לימי הרצון של חודש תשרי, ירח האיתנים, והאפשרות לעליה רוחנית בתשעה באב דומה לזו הניתנת להשגה ביום הכיפורים.

וכתב הגר"ח פרידלנדר ב'שפתי חיים' (מועדים ח"ג עמוד רצ"ד):

ימי בין המצרים... להפיק תועלת ועליה רוחנית מימים אלו. הגר"י סלנטר זצ"ל אמר: יש את האפשרות להתעלות ברוחניות בט' באב, לא פחות ממה שאדם מסוגל להתעלות ביום הכיפורים.

מדברי חז"ל נראה, שישנו קשר נסתר בין עשרים ואחד ימי בין המצרים, לבין עשרים ואחד הימים שמראש השנה ועד הושענא רבה, ושקשר זה מעיד שימי בין המצרים מסוגלים לעליה רוחנית כמו ימי הרחמים והסליחות.

מועדי תשרי נועדו מלכתחילה להיקבע בבין המצרים

דרשו חז"ל במדרש ('ילקוט שמעוני' פרשת פנחס רמז תשפ"ב), שמועדי תשרי - ראש השנה, יום הכיפורים וסוכות - נועדו מלכתחילה להיקבע בחדשי הקיץ, היינו תמוז, אב ואלול, וז"ל המדרש:

אמר רבי לוי, בכל חודש וחודש [שבקיץ] ביקש הקב"ה ליתן לישראל מועד, בניסן נתן להם פסח. באייר נתן להם פסח קטן. בסיון נתן עצרת. בתמוז היה בדעתו ליתן להם מועד גדול, ועשו העגל, ובטל תמוז ואב ואלול, ובא תשרי ופרע להם ראש השנה ויום הכיפורים והחג.

כלומר, מתחילה היה רצון הקב"ה לקבוע בכל חודש שבקיץ מועד, ורק לאחר שחטאו ישראל בחטא העגל בחודש תמוז, העביר הקב"ה את המועדים לחודש תשרי.

האם אכן כוונת המדרש לומר, שיום הכיפורים נועד מלכתחילה להיקבע בתשעה באב? ואם כן, השאלה היא, מדוע עלתה כך במחשבה, שתשעה באב יהיה היום בו מתכפרים בני ישראל? ומדוע המיר הקב"ה את תשעה באב בעשירי שבתשרי, וכיצד בכלל יכול יום כזה להשתנות?

סוד מספר כ"א - סוד קדושת התפילין

ישנם מקורות מהם נראה, שבמספר 'עשרים ואחד' טמונים סודות נשגבים, סודות הקשורים לשמות הקדושים ולסוד קדושת התפילין. על פי

❁❁ העברת המועדים לתשרי - הסד מהקב"ה

ביטוי נוסף לאהבת הקב"ה לעמו, נמצא בעצם העברת ימי הדין מחדשי הקיץ לחודש תשרי, וזאת מפני שחדשי הקיץ נחשבים כזמן שמידת הדין שולטת, בעוד חודש תשרי הוא זמן שמידת הרחמים שולטת. קביעת ימי הדין בחודש תשרי, לטובתינו היא, כדי לסייע לבני ישראל לזכות בדין, וז"ל ה'מגיד מישרים' (פרשת אמור):

והלא רזא דמילתא, דבירחא דתמוז וירחא דאב אבעי קב"ה למידן עלמא, דאינון ירחי דדינא קשיא, אלא דאי הוה קב"ה קאים בהנהו ירחי על עלמא בדינא, לא הוה עלמא יכיל למיקם אפילו רגעא חדא, מגו תוקפא דדינא דידהו, דמשום הכי אתחריבת בהו בי מקדשא תרי זמני, וקב"ה מגו דחייס על עלמא, סליק דינא מהנך ירחי, ולא בעא לסלקא ליה לירחא דאלול, משום דסמיך לון, ותקיף ביה דינא, וסלקיה לירחא דתשרי.

הרי שלמרות שביטול המועדים בחדשי הקיץ בא כתוצאה של חטאי בני ישראל, כשימים אלו נהפכו לימי צער וצרה, מ"מ לחסד ייחשב הדבר ולטובתינו שימי הדין יהיו בחודש תשרי⁷.

רבי צדוק הכהן ('פרי צדיק' פרשת פנחס אות ט') מוסיף על רעיון זה, ותורף דבריו, ששבירת הלוחות והחורבן בת"ב הכינו את בני ישראל למציאות חדשה ועתיד חדש, וז"ל:

וזה שנאמר 'והייתי לכם לאלקים' (ויקרא כו"ב), ואז נעשית כנסת ישראל בבחינת 'כלה', כמו שמכונה בכל ספר שיר השירים. ובג' שבועות אלו, הנה בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, ואז נתבטל החיתון (כמו שדרשו שמות רבה פמ"ג סימן א' מוטב שתדון כפנויה וכו'), ובט' באב חרב הבית בראשונה ובשניה גלו ישראל. אבל באמת כל זה היה הכנה שיזכו על ידי זה לאור גדול אחר כך, על שבירת הלוחות אמרו שבת פ"ז א' י"ש כחך

יד וכן הוא באמרי נועם' (מועדים, ר"ה ג'), וז"ל:

נראה, כי נודע שיש לנו כ"א יום בין המצרים, שהמה נקראים יומי דקטנות, שאז הוא שליטת הדינים, וכנגדם ניתנו לנו כ"א יום, ימי הרצון, מן ראש השנה עד שמיני עצרת, להמתיקם ולהסיר עבותות הדינים מעלינו.

ששברת', שעל ידי שבירת הלוחות זכו לאור תורה שבעל פה... ובט' באב נולד תיכף משיח, כמו שאמרו איכה רבה פ"א סימן נ"א, והיה חורבן הבית הכנה לבנין השלישי שיהיה בידי שמים (כמו שכתב רש"י בראש השנה דף ל' סוף ע"א), ואז יהיה גאולה שלימה שלא יהיה אחריו גלות.

היינו שע"י שבירת הלוחות בשבעה עשר בתמוז נוצרה מציאות חדשה, המאפשרת את התפתחות התורה שבעל פה, וע"י חורבן הבית נוצרה אפשרות לבניית הבית השלישי ולביאת המשיח עם הגאולה השלימה, וא"כ למרות שאירועים אלו נחשבים כימי צער ואבלות, מ"מ רק על ידי הצער יוצאת התוצאה הרצויה, תוצאה חדשה וגדולה, היוצרת תהליך חדש בהיסטוריה של כלל ישראל. הרי שלמרות שהחטאים משפיעים ומשנים את הכיוון והתהליך הטוב והראוי של השתלשלות הדורות, מ"מ הקב"ה ברוב רחמיו יוצר תהליך אחר, בו טמונה אפשרות להגיע לשלבים ולדרגות גדולים וגבוהים יותר.

׀׀׀ הנחת תפילין לאחר חצות היום

מנהגי ת"ב לאחר חצות היום נועדו לסמל את הנחמה שבאה לאחר האבלות. אמירת נחם והשיבה על הספסל, מסמלים את הנחמה שהקב"ה הבטיח לעמו, וכפי שהרחבנו במאמר ג' 'טעם קביעת זמן האבלות בתשעה באב ולא בעשרה באב' שבזמן המנחה מתחילה הנחמה. ומטעם זה נהגו להניח תפילין דוקא בתפילת מנחה, בשעת נחמה, וכפי שכתב בספר 'אמרי נועם' (ואתחנן):

נחמ"ו נחמ"ו עמ"י יאמ"ר (579) עולה עם הכולל תפילין (580).

ויש להסביר את הדברים, שהתפילין שאנו מניחים בת"ב לאחר חצות, מסמלים את הנחמה שהבטיח הקב"ה לעמו, כי לאחר שאנו מכירים ומבינים שהקב"ה נמצא עמנו בכל זמן ועת, ואפילו שהשגחתו בסתר, מ"מ קיימת היא, ואהבתו על בני ישראל תמידית היא, הרי שאנו יכולים להניח

את התפילין של ראש יחד עם התפילין של יד, כיון שאין באמת כל הבדל בין האהבה של השגחה והנהגה גלויה, לבין זו של הסתר פנים.

❁❁ תשעה באב לעתיד לבוא

כשנזכה להכרה זו במלואה ולביאת המשיח, או אז עתיד תשעה באב לחזור להיות מועד, וז"ל ה'אוהב ישראל' (פרשת פנחס):

וע"פ הנ"ל מבואר, שאלו הכ"א יום הם ימים טובים גדולים מאד, אך בעונותינו הרבים עדיין אין אנו ראויים להם, וטוביהו גניז בגווייהו. ואי"ה כשנזכה במהרה בימינו לעשות תשובה ומעש"ט, לזכך החומר ולהעביר זוהם הזהב, אז יתגלה רב טוב הצפון, כי אז נהיה ראויים לכל הברכות וישועות טובות מצד הדין, ואז יהיו הכ"א ימים טובים גדולים ונוראים, אשר אין להעריך, והם מקוריים שרשיים לכל הכ"א ימים טובים שאנו עושים בזה"ז, ועל כולם יהיה ט' באב למועד יותר גדול.

ודרשו במדרש (בראשית רבה פ"ב סימן ג')^{טו}:

'ויהי ערב', זה עשו. 'ויהי בקר', זה יעקב... יום אחד שנתן לו הקב"ה, ואיזה זה יום הכיפורים.

ובספר 'זרע ברך' שלישי (פרשת וירא) ביאר את דברי המדרש:

דיום כיפור ותשעה באב נתחלף... ולכן אחז"ל על הפסוק 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד' זה יום כיפור... ה"פ ד'ערב' רמז על חורבן בית המקדש, ו'בוקר' רמז על הבנין בית המקדש וגאולה, וזהו שאמר 'יום אחד', פירוש, דיום כיפור ויום ט' באב יהיה ביום אחד, כמ"ש לעיל, דעכשיו נתחלפו הימים דבא חורבן בית המקדש בו ביום שראוי להיות יום כיפור, ולעתיד

.....
טו וב'לקוט שמעוני' (בראשית רמז ד):

'ויהי ערב', זה עשו. 'ויהי בקר', זה יעקב. 'יום אחד', שנתן לו הקב"ה יום אחד, ואי זהו, זה יום הכיפורים.

לו ﷺ אז ישיר • מאמרי תשעה באב

יחזרו הימים למקומם, ויהא יום כיפור בט' באב, ויהיה יום בוקר וגאולה וישועה ובנין בית המקדש.

כלומר, שם 'ערב' הוא סמל לזמן הגלות, ושם 'בוקר' הוא סמל לזמן הגאולה, ודרשו חז"ל ש'יום אחד' הכוונה על תשעה באב ויום הכיפורים שהם יהיו לעתיד לבוא ביום אחד!

בזמן הגלות נתחלפו הימים, ובא חורבן הבית בזמן שראוי היה להיות יום הכיפורים, ולעתיד לבוא יחזור היום הזה למה שראוי היה להיות - דהיינו יום הכיפורים - ויהיה יום זה יום של גאולה וישועה ובנין בית המקדש.

סוף דבר ﷺ

במאמר זה ביארנו, שקיים קשר הדוק בין ימי הרחמים והסליחות לימי בין המצרים, ובפרט בין תשעה באב ליום הכיפורים, ועל ידי קשר זה ניתן להבין את כוונת דברי הגר"י סלנטר והגר"ח פרידלנדר, שבתשעה באב ניתן להפיק ולהשיג עליה רוחנית לא פחות ממה שאפשר להשיג ביום הכיפורים.

האפשרויות לעליה רוחנית הטמונות בתשעה באב, זהים הם לאלו הקיימים ביום הכיפורים, כיון ששני ימים אלו הינם 'חד עניינא דמועד', וכפי שאמר הגר"מ שפירא זצ"ל.

יהי רצון שנזכה לחגוג את תשעה באב כמועד גדול, יום של גאולה וישועה ובנין בית המקדש, בב"א.